

А.А. Письменицький
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
історичного факультету
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРІЮ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Анотація: Дослідження торкається процесу формування нового виду юридичних санкцій - «інформаційної правової відповідальності». Сучасний вектор розвитку інформаційно-правових відносин і обмежувальні заходи з боку влади створюють умови відокремлення частини юридичних санкцій в інформаційній сфері в самостійний вид. Цьому різновиду санкцій вже сьогодні необхідна теоретико-правова класифікація та аналіз.

Ключові слова: інформаційна правова відповідальність, санкції в інформаційній сфері.

Аннотация: Исследование затрагивает процесс формирования нового вида юридических санкций – «информационной правовой ответственности». Современный вектор развития информационно-правовых отношений и ограничительные меры со стороны власти создают условия обособления части юридических санкций в информационной сфере в самостоятельный вид. Этой разновидности санкций уже сегодня необходима теоретико-правовая классификация и анализ.

Ключевые слова: информационная правовая ответственность, санкции в информационной сфере

Summary: The study investigates the process of forming a new type of legal sanctions - "informational legal liability". Modern vector of development of the information-legal relations and restrictive measures by the authorities create the conditions of separation of part of the legal sanctions in the information sphere in

independent species. This type of sanctions today the necessary theoretical and legal classification and analysis.

Key words: information, legal liability, sanctions in the information sphere.

25 березня 2014 року було прийнято постанову Київського окружного адміністративного суду про призупинення трансляції телеканалів «НТВ Мир», «РТР Планета» та «Первого канала - Всемирная сеть» [1] у всіх пакетах провайдерів програмної послуги України. Такий превентивний юридичний захід є, безумовно, проявом саме специфічної форми адміністративного судочинства, втім за змістовним наповненням його дуже важко віднести тільки до адміністративної відповідальності. Адже суб'єкт інформаційної медіа-діяльності в даному випадку змушений претерпувати обмеження у здійсненні права на поширення інформації територією України. Це, звісно, вимушений захід. Адже вміст програм, що поширювали російські телевізійні медіа спрямовувався на підбурювання національної ворожнечі та повалення конституційного ладу в Україні. Втім, не тільки виробники інформаційного «телепродукту» є суб'єктами, що переживають певні втрати в інформаційних свободах і правах. Абсолютна більшість населення України також не мають тепер можливості отримувати цю інформацію з російських каналів по кабельним або ефірним мережам (окрім супутникових). Актуальним, у цьому відношенні, постає питання про виокремлення в системі сучасного розуміння структури видів юридичної відповідальності такої нової категорії, як інформаційно-правова відповідальність.

Таким чином, об'єктом даного дослідження виступають процеси трансформації в структурі різновидів юридичної відповідальності.

Предметом дослідження є інформаційна правова відповідальність.

Основним завданням даної роботи є виявлення важливих відмінних ознак інформаційно-правової відповідальності від інших видів юридичної відповідальності та спроба теоретико-правового визначення її на рівні авторської дефініції.

Проблем, що стосуються даного питання побічно торкалися науковці правники в своїх монографічних та навчальних виданнях в різні роки за останні двадцять років. Зокрема, йдеться про дослідження В.Д.Гапотія, В.Д.Гавловського, В.В. Гриценко, А.І. Марущака, А.А.Письменицького, В.С.Цимбалюка,. Переважна більшість з них обмежувались лише тими судженнями, що за порушення юридичних норм в інформаційній сфері має бути задіяна юридична відповідальність у формі дисциплінарних, адміністративних та кримінально-правових санкцій. Дехто також згадує про конституційно-правові санкції. Такий підхід є абсолютно переважаючим у вітчизняних правників.

Так, Зокрема у виданнях В.С. Цимбалюка, В.Д. Гавловського, В.В. Гриценко та ін. у запропонованих ними варіантах програми курсу «Інформаційне право» у Розділі 4. «Відповідальність за правопорушення інформаційних відносин» у відповідній темі «Тема 9. Юридичні делікти в інформаційних відносинах» визначається, що «Види юридичних деліктів в інформаційних відносинах щодо галузей права: адміністративні, дисциплінарні (трудові), цивільно-правові, кримінальні». [2, 265]

З наведеного вище можна зробити висновок про те, що ця група науковців, що за словами доктора юридичних наук А.І.Марущака є «єдиною в Україні школою інформаційного права» не розглядає інформаційно-правову відповідальність як самостійний різновид делікту, а також в пропонованих програмах і концепціях обмежуються тільки бланкетно-правовими переадресаціями на норми кримінального, адміністративного, цивільного і трудового права, як санкційні важелі, що забезпечують юридичну відповідальність в інформаційній сфері. Так і сам А.І. Марущак у своєму виданні «Інформаційне право: Доступ до інформації» вважає, що «У сфері доступу до інформації актуальними є такі види відповідальності як кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, матеріальна, дисциплінарна» [3, 460].

Дещо більш різноманітним є концептуальний масив російських науковців в сфері інформаційного права. Тут зустрічаються спроби виявити особливий

вид юридичної відповідальності. Зокрема Н.Н.Ковальова у своєму виданні «Информационное право России» 2008 року виокремлює особливу «Відповідальність провайдерів в Інтернеті». У цьому контексті авторка роз'яснює, що «Відповідальність провайдерів базується на тому, що вони мають організаційно-технічну можливість у будь-який момент часу впливати на інформаційні суспільні відносини своїх користувачів. Форма впливу може бути доволі різноманітною: від блокування інформаційного обміну до інформування третіх осіб про зміст переданої інформації. Дійсно, оператор зв'язку в будь-який момент може призупинити доступ користувача до інтернет-сайту, визначити мережеві реквізити користувача, який розмістив інформацію. Обов'язок щодо інформування третіх осіб щодо інформації і користувачів (споживачів) інформації покладається на операторів зв'язку державою. Умови здійснення діяльності з надання послуг зв'язку, що містяться в ліцензії, що видаються операторам, передбачають, що ліцензіат при розробці, створенні та експлуатації мережі зв'язку зобов'язаний відповідно до законодавством РФ сприяти і надавати органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, можливість проведення оперативно-розшукових заходів на мережі зв'язку» [4, 132].

Сучасне інформаційне право набуває від цілого комплексу інших галузей певні правові інститути, в тому числі й інститут інформаційно-правової відповідальності, що формується з норм, які розташовані в адміністративному, цивільному, кримінальному праві та в самому інформаційному праві і відповідно інформаційному законодавстві. З одного боку це дає додаткових підстав відносити інформаційне право до комплексної галузі права. З другого – це підтверджує неможливість розірвання тісних взаємозв'язків між різними галузями права і законодавства. Головна мета інформаційно-правової юридичної відповідальності – максимальний захист та відновлення порушеного права на інформацію суб'єктів інформаційно-правових відносин.

Доцільним вбачається спробувати виділити приклади суто галузевої інформаційно-правової відповідальності. Так, спираючись на положення національного законодавства, що стосується певних форм акредитації представників ЗМІ в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, сформована практика позбавлення акредитації таких представників. Тобто, примусові заходи, що ведуть до обмеження в доступі журналістів до інформації.

Законодавством України встановлюється, що порядок допуску журналістів і технічних працівників до приміщення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, доступу до інформації та їх документів і технічних засобів здійснюється з урахуванням загального режиму (регламенту) роботи цього органу, умов і можливостей, які він має реально. Про цей порядок заздалегідь повідомляється акредитованим журналістам і технічним працівникам; їм видається посвідчення (перепустка) на право входу в приміщення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. У разі порушення представником ЗМІ вимог цього Положення його акредитація може бути припинена за рішенням Комісії в установленому законом порядку. Письмове повідомлення із зазначенням підстав припинення акредитації вручається представнику відповідного ЗМІ, а також надсилається до ЗМІ, в якому він працює.. Зокрема, про це йдеться у відповідній Постанові Центральної Виборчої Комісії від 19 серпня 2009 року № 118 «Про порядок акредитації представників засобів масової інформації при Центральній виборчій комісії» та у відповідному Додатку № 1 до цієї постанови [5, п. 8].

Втім, слід зазначити, що право визначати факт порушення означених правил органи державної влади, де акредитуються співробітники ЗМІ, оставляють за собою. Це певною мірою можна характеризувати як перетягування владних структур на себе функцій, що не завжди є для них природними.

Таким чином – інформаційно-правова відповідальність – це система заходів примусового характеру, передбачених чинним законодавством, що призводять до претерпування порушником інформаційного законодавства певних обмежень в інформаційних правах і свободах [6, 140].

Зазначена характеристика і розуміння інформаційно-правової відповідальності дає підстави вважати, що основною метою такого виду відповідальності виступає забезпечення більшої повноти реалізації інформаційних прав і свобод іншим суб'єктам інформаційних правовідносин.

Водночас, важливим параметром, що виокремлює інформаційно-правову відповідальність в системі видів юридичної відповідальності виступає її спрямованість саме на структурні складові права на інформацію. Тобто, коли владний санкційний вплив на суб'єкта проявляється в обмежуванні чи скасуванні його права на інформацію. Також показовим аспектом виступає і відсутність опису зазначеного виду відповідальності в законодавчих масивах кримінального, адміністративного, цивільного та трудового законодавства.

Наслідками застосування інформаційно-правової відповідальності виступають обмеження, або позбавлення частин права на інформацію певного суб'єкта, який порушив вимоги інформаційно-правової норми. Тобто такою стороною відносин втрачаються чи обмежуються можливості щодо пошуку, одержання, створення, використання, зберігання, поширення або захисту інформації у будь-який вільно обраний спосіб і не залежно від кордонів. Будь-яка з цих часток права на інформацію підпадаючи під вплив акту правозастосування судового або адміністративного органу та «випадаючи» з реального володарювання суб'єктом інформаційних відносин стає причиною втрачання цією стороною правовідносин повноти права на інформацію. Саме такі правові наслідки, на нашу думку, створюють умови для виокремлення інформаційно-правової відповідальності в самостійний різновид в системі видів юридичної відповідальності за сучасним станом наукових підходів до видів її класифікації.

Перелік джерел:

1. Питання тимчасового припинення провайдерами трансляції російських каналів віднині переходить у правову площину // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/ua/news/radanews/22062.html>
2. Основи інформаційного права України: Навч. посіб. В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного та П.В. Мельника. — К.: Знання, 2004. — 274 с.
3. Марущак А.І. Інформаційне право: Доступ до інформації: Навчальний посібник. - К.: КНТ, 2007. - 532 с
4. Ковалева Н.Н. Информационное право России. Учебное пособие / Н.Н.Ковалева. – М.: 2008. – 359с.
5. Про порядок акредитації представників засобів масової інформації при Центральній виборчій комісії. Постанова Центральної виборчої комісії від 19 серпня 2009 року № 118 Із змінами, внесеними згідно з Постановою Центральної виборчої комісії № 541 від 21.08.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0118359-09#n10>
6. Письменицький А.А., Гапотій В.Д. Загальна теорія інформаційного права: Монографія. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. – 300 с.